

»Gi' mig vinter og hunde, så kan I beholde resten!«

*Farvel, farvel; Knud Rasmussen tager afsted!
Kvindelig økonomi og etnografens afhængighed*

Af Birte Haagen

Der skulle bygges om på Nationalmuseet i København. Alle lokaler i Etnografisk Samling skulle ryddes, såvel kontorer som magasiner; der skulle være helt tomt når bygningshåndværkerne rykkede ind efteråret 1989. Oplysninger om de enkelte genstande var inden blevet registreret fra inventar-protokollerne og gemt i en database. Udstillingsrum og de almindelige magasiner blev først tømt. Genstandene afrenset, oplysningerne fundet frem fra databasen, fotograferet og pakket ned i kasser og containere. Til sidst kom turen til de mere ualmindelige magasiner blandt andet de såkaldte »vigespør«, som kælderens yderst liggende gange blev kaldt. Der opbevarede bl.a. ting, som ikke er blevet indført i inventar-protokollen, ting som afventede beslutninger om, hvad der skulle ske med dem. Endvidere blev vigesporene brugt til almindelig opmagasinering af bl.a. udstillingsmateriale, fotostater m.v.

Sager fra Kap York

Dér stod en trækasse med en seddel bundet på, med påskriften: *Tilhører Thulestationen. Udstillingsmateriale.* Da låget

kom af var det første, der var at se, de aviser, tingene var pakket ind i; de var fra 1934. Altså er kassen blevet pakket efter Knud Rasmussens død i 1933. Kassen gemte forskellige ting, fra bjørne-, hunde- og sælskind til brugsgenstande som skindkar og -ske, fangstredskaber som liner med harpunspidser, fangststol og fangstblære.

Grønlandssekretariatet på Nationalmuseet var netop i gang med at gennemgå samlingerne fra Thule-området med henblik på at overføre dele deraf til Grønland. I 1984 var der nemlig blevet nedsat et »udvalg for det dansk-grønlandske museumssamarbejde«, som i sit kommissorium har tilbageførsler af museumsgenstande fra de righoldige Grønlandssamlinger på Nationalmuseet i Danmark. Dette arbejde omfatter også

Birte Haagen er antropolog og arbejder som museumsinspektør ved Grønlandssekretariatet på Nationalmuseet i København. Se også Tidsskriftet Grønland nr. 2 - 1995, side 55.



Knud Rasmussens tager afsked med befolkningen ved afrejsen fra Point Barrow 1924. Femte Thule ekspedition. Neg. nr. 2957, Etnografisk Samling, København.

en gennemgang af museets arkivalier og det viste sig, at der var journaliseret breve angående tingene i kassen. ES journal 165/34 indeholdt en liste over tingene, dateret 3.7.1934 og med en oplysning om, at sagerne var deponeret i museet af Thule stationen samt at de med + mærkede stykker skulle forblive i museet, og at en liste over de øvrige d. 28.7.1934 var afsendt til stiftmuseet i Århus. Et brev fra ES til museet i Århus d.16.oktober s.å. afslører, at listen er fremsendt efter anmodning fra Dr. Knud Rasmussens sekretær, frk. Emmy Langberg. I brevet rykkes der for et svar på hvorvidt Århusmuseet ønsker at erhverve stykkerne til museet. Dagen efter skriver Emmy Langberg et brev til Etnografisk Samling, hvor hun meddeler inspektør Thomsen, at hun efter at have talt med Fru Dagmar Rasmussen skal meddele, at denne er vil-

lig til at overlade museet dels 3 figurer med dragter, iberegnet ræveskindspelsen, dels de øvrige ting: *»som er stregede af paa Listen til den Pris, som Museet mener at kunne give, dog ikke saa gärne under 600-650 Kr.«* Knud Rasmussen var død i slutningen af 1933; kan fru Rasmussen have været i penge nød? Var det derfor hun måtte prøve at sælge tingene fra Thule, som hendes mand i årenes løb havde bragt hjem? Eller var det et udslag af almindelig oprydningstrang samt omsorg for, at tingene kom de rigtige steder hen?

Sagen er imidlertid ikke så ligetil – også museer lider af pengemangel; skal der købes, må betalingen strækkes over flere år. Ejler Haugsted fra Aarhus Museums historiske afd. svarer d.2.dec.1934 inspektør Thomsen på Nationalmuseet i Kbhvn.



Knud Rasmussen i sit arbejdsværelse i ekspeditionens hus »Blæsebælgen« den 10.12.1922. Øverst på væggen en stor tegning af Dagmar. Neg. nr. 487, Etnografisk Samling, København.

»Kære Thomsen

Med nogen Forsinkelse – som jeg ganske vist har forøget – har jeg modtaget et Brev adresseret til Stiftmuseet, Aarhus og undertegnet af dig d.16. Oktober. Da der ikke er noget Stiftmuseum i Aarhus, har det nok voldt Postvæsenet nogen Bryderi men er ad en eller anden Omvej naaet til mig.

Den Liste over Sager fra Knud Rasmussens Samlinger, som skal være afsendt fra Etnografisk Museum d.28.juli er derimod

aldrig naaet mig; maaske er den bleven sendt til et af Stiftmuseerne Aalborg? Ribe? og er blevet liggende der hvad ved jeg?

Jeg har rigtig nok en Gang i Forsommeren modtaget et Brev og har udbedt mig en Liste over Sagerne med omtrentlig Angivelse af Pris for at kunne forelægge Tilbudet i Aarhus Museums histo.Afd.s Bestyrelse. Jeg har af og til tænkt paa hvorfor jeg aldrig fik den Liste, men har slaaet mig til Ro med at man vel havde disponeret over Sagerne paa

anden Maade. Da det ikke er Tilfældet og da det maa formodes at Listen er gaaet tabt vil jeg bede dig sende mig, under ovenstaaende adresse et nyt Eksempplar som jeg saa hurtigst muligt vil forelægge Bestyrelsen. For at fjærne al Uklarhed vil jeg tilføje, at jeg i dette Øjeblik ikke kan sige hvorvidt Aarhus Museum er Køber.

Foruden den for flere Museer næste kroniske Betalingsstandsning er der en principiel Vanskelighed. Vi har i vor Samling kun danske Oldsager. Personlig vil jeg gerne have en lille komparativ Samling og deriblandt gerne typiske almindelige Eskimosager, men jeg ved ikke, hvorledes mine Kolleger stiller sig. Men for at føre Sagen – den ikke modtagne Liste – til Ende, vil jeg altsaa gerne bede om denne Liste.

Med venlig Hilsen og Undskyldning for den Del af Forsinkelsen der skyldes mig.

Din hengivne

Ejler Haugsted«

Allerede dagen efter afsender Thomsen påny listen, men anfører at han må vente med at angive prisen, da Knud Rasmussens sekretær for tiden er i Italien. Endvidere skriver han, at han intet kender til hvad der er gået forud for afsendelsen af museets liste.

Den 17. december 1934 sender Thomsen følgende besked til Aarhus: *»Nu har jeg faaet Prisen, som er 700 Kr. Vedlagt sender jeg Liste over nogle Sager fra Angmagssalik, som ikke er specificerede i den afsendte Liste.«* Det drejer sig om en maske, et ajagaq-spil, 2 kajakker og en slædemodel, en snittekniv, en skede af træ, 2 poser af sælskind, en stor værktøjskasse og en træøse. Disse ting er senere indgået i Nationalmuseets samlinger.

Sekretæren har, måske på opfordring af fru Rasmussen, reageret prompte, da hun kom tilbage fra Italien.

I december takker Haugsted for listen og beklager at bestyrelsesmødet har måttet udsættes, således at der endnu ikke er nogen afklaring på om de overhovedet vil have tingene i Århus.

Endelig i februar 1935 bliver det muligt at få sagen afgjort og Haugsted skriver til Thomsen:

»Kære Thomsen

Det gør mig ondt, at det har taget saa lang Tid med den lille Grønlandssag. Men nu skal du høre. Formanden for Museet kunde først d.10.februar samle et Bestyrelsesmøde. Et Par Dage derefter blev jeg væltet af en Rutebil og fik min venstre Overarm forslaaet, det var meget smertefuldt og jeg har ikke været menneske i lang Tid, men nu er det bedre.

Desværre endte Sagen med et negativt Resultat. Bestyrelsens øvrige Medlemmer var enige om, at vi med den konstante Penge- og Personmangel må holde os til vor egentlige Opgave, den danske Oldtid.

Da jeg mener, at der med Tiden maa komme en etnografisk Samling i Aarhus, henvendte jeg mig til Aarhus Naturhistoriske Museum, hvor der er Begyndelsen til en saadan. Museets Leder, lektor V.R.Møller fik Listen, men da han havde konstateret, at han havde over Halvdelen af de tilbudte Sager, mente han, at han ikke kunde forsvare at købe dem. Derfor kan jeg kun beklage, at der ikke kom noget ud af det og beder dig undskyldte at der er gaaet saa urimelig lang Tid. Med venlig hilsen

din hengivne

Ejler Haugsted«

Det fik Dagmar Rasmussen jo ikke nogen penge ud af, men et brev fra museet dateret 27. juli 1935 til sekretæren frk Emmy Langberg oplyser:

»I Anledning af Deres telefoniske Forespørgsel kan jeg meddele, at et Beløb Kr. 650 d. 6. Juni d. A. iflg vor journal er indbetalt paa Fru Dagmar Rasmussens Konto i Hellerup og Omegns Bank.«

Det er svaret på Frk Langbergs brev af 17. oktober året før, og den dag, hvor museet modtog negativerne fra II Thule Ekspedition. Endvidere meddeler museet at de gerne overtager Dr. Knud Rasmussens Lysbilleder til en Pris af Kr. 350 *»hvis Betalingen kan vente til i Løbet af 1936. Der er jo nok en Del, som ikke har Museumsinteresse, og en Del om hvilken intet vides; men jeg synes, at skulde være sammesteds,«* skriver museumsinspektøren.

Så endelig, kom der noget ud af det, og penge i kassen. Det må have været en meget vanskelig situation, der let kunne føles nedværdigende for fru Dagmar Rasmussen, at skulle tilbyde sin afdøde mands samlinger til salg; selv til et museum. Der rykkes forsigtigt for penge efter 3 måneder *»...ikke saa gärne under 600 – 650 Kr...«* Men der skulle gå lidt mere end 1 år før pengene faldt, og da det endelig skete, var de ved at blive væk i konteringssystemet så der måtte yderligere telefonopringninger til. Heldigvis for den efterladte kone, at manden også efterlod en sekretær som tager sig af, og som forfølger sagerne indtil de fører til et resultat. På trods af en holdning fra museets side til, hvad der er af museumsinteresse, som vi blot kan beklage i dag, så havnede mange ting og fotos et sted,

hvor de er kommet eftertiden til gode og hvor der er blevet taget vare på dem. Takket være en rundhåndet donation fra en anonym giver er glaspladenegativerne blevet restaureret i 1980'erne.

De ting, som museet har købt, er afmærket på listen. De er indført i protokollerne og har fået museumsnummer og fandtes selvsagt ikke i den kasse, vi fandt i vigesporet. Den indeholdt netop de øvrige ting på listen, og engang har de altså hørt til samme samling. Det, som museet købte fra Thule blev indført som *nyere sager fra Polar-Grønlanderne* og i protokollen står: *»sager erhvervede fra fru Dagmar Rasmussen.«*

En mandsdragt bestående af renskindsanorak, bjørneskindsbukser og kamikker; en kvindedragt bestående af ræveskindsanorak og kamikker og figurer med ansigter af mand, kvinde og 3 børn, det ene barneansigt knækket. En fugleskindspels, et par bjørneskindssåler til sælfangst, et par snebriller af hvalrostand, en to-grenet lyster, et i ramme udspændt net, et skrabebrædt af hvalknogle, en fiskelok, en kødgaffel samt 2 hvalros- og 2 sælfigurer. Fra Ammassalik: En maske og en kødpind. *»L17.2-19 er sammen med 4 gipsmasker forestillende en polar-eskimoisk mand, kvinde, dreng og pige, udtaget af den samling, som udstilledes af Thule-stationen på koloniudstillingen i Paris 1931 og er efter Knud Rasmussens død erhvervet af fru Dagmar Rasmussen. Journ. 28/35«*. Inspektør Thomsen må således have haft kendskab til den forhistorie, som han erklærer ukendskab til!

Det som var tilbage i kassen:

1 bjørneskind, 1 hundeskind, 3 sælskind, 1 drivanker, 1 fangststol, en hun-



Knud Rasmussen og en lille dreng ser på hunde. Neg. nr. 2945, Etnografisk Samling, København.

depisk, en lyster, et skindkar med skraber, 2 sneknive, 1 drillbor med mundstykke og bue, 6 hundeseler, 2 harpunliner med harpunspidser til narhvalfangst, 1 snare, en tynd rem en lampe, en skindske med træskaft, en skindspand med øsekar ligeledes af skind og 3 sten (ildsten?) i et gammelt stykke sælskind.

En del af tingene bliver nu brugt som demonstrationsmateriale i Nationalmuseets undervisningslokale.

Rejse og ritual

Det at være til stede i de samfund, blandt de mennesker han besøgte, gjorde Knud Rasmussen meget ud af. Han fandt det helt nødvendigt først at vinde sine eskimoiske medarbejderes fulde tillid, hvilket han opnåede ved at dele deres dagligliv, ved at leve sammen med dem under de samme vilkår, som de selv lever under, og han ønskede at leve sig så meget ind i de mennesker han besøgte, at han kunne skrive om deres eget syn på livet og dets

trængsler. Dog udtrykker han andetsteds et forbehold, når han skriver: »*Desuden (skind og remme) ønskede jeg ledsagere fra Thule, da det under vort fleraarige Ophold blandt canadiske Eskimoer vilde være af Betydning at kunde holde os uafhængige af de Indfødte*» (Rasmussen 1925:23). Det var samtidig med, at B.Malinowski på samme måde hos trobrianderne på den anden side af jordkloden søgte at opnå et billede af et samfund som en helhed, af sammenhængen mellem den materielle og den intellektuelle kultur, af dagliglivet som et integreret hele, hvor det er de generaliserende udsagn om reglerne for trobrianderens adfærd, der er det vigtige at uddrage (Michael Harbsmeier 1992:97). Deltagerobservation kalder vi det, og deltagelse var der nok af for Knud Rasmussen. Derimod var der ikke så meget at observere af gamle skikke o.a., som han kunne have ønsket sig. Så han beskriver, hvordan det gik for sig i gamle dage, og ved at blande sine egne og sine

informanternes oplevelser og beskrivelser. Knud Rasmussen vil »*gengive de indfødtes eget syn på livet og dets trængsler, deres egne anskuelser, således som de selv udtrykker dem. Det var mig ofte lige så magtpåliggende som at bringe nye elementer i deres religiøse og åndelige liv for dag*« (Knud Rasmussen 1929:11). Det betyder, at Knud Rasmussen hopper mellem generaliserende udsagn og ordrette gengivelser. Hans publikationer indeholder både den rejsendes og den indfødtes egne ord og beretninger. Han blander egne iagttagelser og udsagn med de indfødtes beretninger bl.a. om hvordan det var i gamle dage! F.eks. gengives den navngivne informant Aua's beskrivelse af en åndemanerrejse til bunden af havet, men Knud Rasmussen erkender i omtalen af den: »*Jeg fik aldrig lejlighed til at bivåne en åndemanerseance, der virkelig gjorde indtryk ved sine virkninger*« (Knud Rasmussen 1929:131). Længslen efter det »virkelige«, forstået som det traditionelle og autentiske åndemaneri »*som han lader sine informanter om at tilskrive fortiden*« (Harbsmeier 1992:103) fornemmes her hos Knud Rasmussen. Harbsmeier mener ud fra gengivelserne af åndemanerseancer i Knud Rasmussens bøger og videnskabelige rapporter at »*shamanens rejse til bunden af havet er en allegori over hans egen rejse, ja, over hans liv*.« (1992:98). For Knud Rasmussen var rejsen et *ritual* i lighed med det ritual det for åndemaneren var at rejse til bunden af havet.

Men han delte heller ikke vilkår med familien hjemme i Danmark. Hans kone deltog ikke i ekspeditionerne, men hun havde andre kvaliteter og færdigheder;

hun fødte børnene, opdrog dem og sørgede for dem, også når faderen var væk og optaget af sin »ekspeditionsfamilie«s behov. Dertil kom at hustruen som etatsrådens datter besad en social position, som Knud Rasmussen nød godt af, og som kan have været lige så vigtig for ham som den succesfulde ekspeditionsmand som de færdigheder de eskimoiske kvinder, der var med på ekspeditionerne, besad. »*Det var hende (Arnarulínguaq) såvelsom de andre deltagende kvinders pligt at holde vore skindklæder i orden, at koge og nu og da under rejserne også være os behjælpelige med at passe hundene.*« (Rasmussen 1964:9f). Det var specialiserede arbejdsbehov, der var brug for på rejserne, hvilket imidlertid også betød et afhængighedsforhold og en respekt for de kvindelige ekspeditionsdeltagere. »*De 3 unge Grønlænderinder fra Thule var ikke blot uundværlige for Ekspeditionen som syersker, men lyste ogsaa op i »Blæsebælgen« (ekspeditionens hus) ved deres straalende Humør*« (Billedtekst Rasmussen 1925:70).

Knud Rasmussen skulle begå sig i to samfund – og han kunne det tilsyneladende. Også i den danske verden deltog han i ritualer, der med årene og berømmelsen betød flere og flere officielle optrædener. Han deltog måske ikke altid med samme begejstring, som ved deltagelse i Inuit-ritualer, men han efterlevede regelsættets krav til påklædning m.m., klar over nødvendigheden deraf for at kunne komme på den egentlige rejse.

»*Gi' mig vinter og hunde, så kan I beholde resten*« citeres Knud Rasmussen for i en dansk TV-udsendelsesrække i 1993 – vi fik lov at beholde resten, fami-



Knud Rasmussen demonstrerer udstyr til ulvedansen fra King Island. Fotograferet i Nome, Alaska. Neg. nr. 2381, Etnografisk Samling, København. Foto: måske Leo Hansen.



Arnaruluk skraber skind. »Blæsebælgen« 1922. Neg. nr. 414, Etnografisk Samling, København.
Foto: Knud Rasmussen.

lien fik det bogstaveligt talt. De måtte så prøve at få det bedste ud af det. Fru Dagmar Rasmussen bidrog bl.a. ved at gøre sit for, at de materielle vidnesbyrd om Thuleeskimoerne kom på museum og på den måde blev ritualiseret.

Litteratur

DR-derude

-1993: Reportage rejse til Nordøstgrønland med Sirius patruljefolk. DR og TV, Søborg.

Harbsmeier, Michael

-1992: Rejse, ritual og beretning. Hans Egedes- og Knud Rasmussen-allegorier. Tidsskr. Antropologi nr. 25:85-104. Københavns universitet.

Malinowski, Bronislaw

-1922: Argonauts of the Western Pacific: An Account

of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagos of Melanesian New Guinea. London.

Rasmussen, Knud

-1925: Fra Grønland til Stillehavet I-II. Rejser og Mennesker fra 5. Thule Ekspedition. København.

-1929: Intellectual Culture of the Iglulik Eskimos. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24 vol. VII, 1. København.

-1930: Intellectual Culture of the Caribou Eskimos, Iglulik and Caribou Eskimo Texts. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24 vol. VII, 2-3. København.

-1931: The Netsilik Eskimos. Social Life and Spiritual Culture. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24 vol. VIII, 1-2. København.

-1954: Den store slæderejse. København.

Sonne, Birgitte

-1988: Agayut. Eskimo Masks from The 5th Thule Expedition. Knud Rasmussens samlinger fra Nuni-vak, Alaska. Gyldendal, København.